

Remiss av betänkandet "Handlingsoffentlighet och handlingar som inhämtas genom straffprocessuella tvångsmedel", SOU 2024:79 (Ju2024/02509)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del förslagen i utredningen "Handlingsoffentlighet och handlingar som inhämtas genom straffprocessuella tvångsmedel", SOU 2024:79.

Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om det bör införas ett undantag från allmänna handlingars offentlighet i tryckfrihetsförordningen för handlingar som tagits i beslag eller inhämtats genom andra straffprocessuella tvångsmedel och som kan ge tillgång till information i stor utsträckning samt kopior av sådana handlingar.

Journalistförbundet anser att det finns brister i utredningens behovsanalys. Därtill kan det ifrågasättas om den föreslagna ändringen i tryckfrihetsförordningen alls löser ett praktiskt och faktiskt problem.

Journalistförbundet anser att utredningens bedömning utifrån så kallat "påtagligt allmänintresse" brister som grund för förslagen.

Därutöver riskerar förslagen, om de blir verklighet, att försvåra journalistisk granskning av såväl brott som polisens arbete.
Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Om behovet av en grundlagsändring – problembeskrivningen

Utredningen identifierar tre grundläggande förutsättningar för att motivera ett undantag från den grundlagsskyddade handlingsoffentligheten i sådana här fall:

1. Ett starkt och påtagligt behov av ett undantag
2. Frånvaro av ett påtagligt och beaktansvärt insynsintresse
3. En möjlighet att ge undantaget en lämplig lagteknisk utformning samt en tillfredsställande avgränsning.

Journalistförbundet instämmer i att det fordras ett starkt och påtagligt behov av ett undantag.

Journalistförbundet noterar dock att utredningen inte förmår presentera ett sådant. Resonemanget om potentiell exponering av enskilda vägs utan närmare diskussion mot insynsintresset. Det har heller inte presenterats i vilken utsträckning, eller på vilket sätt, ett undantag från handlingsoffentligheten skulle öka effektiviteten i brottsbekämpningen, tvärtom.

Såvitt gäller beslagsdrabbades integritetsintresse måste det anses att befintlig sekretesslagstiftning i dag är väl avvägd för att hantera intressekonflikten integritet visavi insyn och att befintlig sekretessprövningshandläggning utan problem bör kunna omhänderta dem. Utredningen har heller inte kvantifierat, och det finns inga uppgifter om, hur stort detta påstådda problem faktiskt är.

Sedan domen i HFD 2018 har sju år förflutit. Utredningen har trots den tid som förlupit sedan dess inte kunnat visa att problemet ökat efter domen 2018. Ett potentiellt problem bör inte ligga till grund för grundlagsändringar.

Redan mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Om avvägningen vad gäller insynsintresset

Utredningens bestämdhet i fråga om att det krävs frånvaro av ett "påtagligt och beaktansvärt insynsintresse" har inte fog för sig. Den svenska handlingsoffentligheten bygger inte och ska inte bygga på att varje slags handling i och för sig omfattas av ett påtagligt och berättigat insynsintresse. Tvärtom är utgångspunkten den motsatta – handlingar ska omfattas av rätten till insyn som utgångspunkt.

Mot även denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Om lagteknisk utformning samt en tillfredsställande avgränsning

Journalistförbundet instämmer i att undantag av det slag som föreslås fordrar en lämplig lagteknisk utformning och tillfredsställande avgränsning. Dessvärre kan vi inte instämma i att förslaget lever upp till detta. Tvärtom borde en inskränkning i rätten till insyn, i likhet med ordinarie sekretessregler i offentlighets- och sekretesslagstiftningen, utformas utifrån vilka uppgifter det är fråga om, och dess innehåll, inte hur de kommit att upptas hos en myndighet.

Det undantag som föreslås i utredningen har en helt annan karaktär än övriga avsteg från handlingsoffentlighetsreglerna. Eftersom andra inskränkningar i offentlighetsprincipen kunnat lösas utan ingrepp i grundlag finns det ingen naturlig hemvist i tryckfrihetsförordningen för undantaget och det framstår därför som främmande för tryckfrihetsförordningens systematik. Att undanta visst beslagtaget material från offentlighetsprincipen, mot bakgrund av hur materialet inkommit, innebär ett stort avsteg från den grundläggande principen om att en inkommen handling är en allmän handling. Det öppnar för ytterligare undantag när det anses påkallat till exempel av hänsyn till den personliga integriteten eller för att ett utlämnande påstås administrativt betungande. Materialets innehåll, inte dess form, bör vara avgörande för om en handling kan lämnas ut eller inte. Mot den bakgrunden bör det upprepas att befintliga sekretessbestämmelser och dito sekretessprövningshandläggning måste anses uppfylla integritetshänsynen och utgöra en bättre avvägd lagteknisk utformning och tillfredsställande avgränsning.

Mot även denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Utredningens förslag riskerar försvåra journalistisk granskning

Det finns ett mycket stort värde i att allmänheten har möjlighet till insyn i vilket material polis och åklagare har till sitt förfogande.

Det faktum att material inte tillförts utredningen gör inte att det saknas insynsintresse hos utomstående, särskilt hos journalister. För en journalist är det lika självklart att det kan finnas värdefull information utanför förundersökningen som det tycks vara för polis och åklagare att det inte finns något av intresse där.

Undantaget får också generella konsekvenser för rättssäkerheten. Om det finns en misstanke om att polis eller åklagare undanhållit information som borde ingått i förundersökningen finns det idag möjlighet att begära ut informationen med stöd av offentlighetsprincipen. Med utredningens förslag försvinner den möjligheten och det kommer inte heller vara möjligt att överklaga ett beslut om att inte lämna ut en handling som finns i en beslagtagna dator, men som inte är del av förundersökningen. Detta i sig kan undergräva förtroendet för de rättsvårdande myndigheterna.

Mot även denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

*Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet*